

Het nieuwe Onzevader op muziek

Componist verduidelijkt de nieuwe melodie
(verschenen in Pastoralia, november 2016)

Voor de nieuwe versie van het Onzevader bestaat ook een officiële, door de bisschoppen goedgekeurde melodie. Die werd gecomponeerd door Peter Pieters. Hij is onder meer docent orgel aan het Lemmensinstituut in Leuven en organist-titularis van de Sint-Romboutskathedraal in Mechelen. In onderstaande tekst legt Peter Pieters uit hoe hij te werk ging bij het componeren en wat de grote principes zijn achter de nieuwe melodie.

Palaver en discussies

Toen ik de nieuwe tekst van het Onzevader de eerste keer zag, was mijn reactie: ‘Wat is daar nu nieuw aan?’ Een paar woorden werden van plaats verwisseld, ‘gelijk’ werd vervangen door ‘zoals’ en we worden niet langer meer ‘bekoörd’ maar ‘beproefd’. Een doorsnee kerkganger zal hier niet van wakker liggen. Achteraf is gebleken dat door die tekstaanpassingen een nieuwe dynamiek is ontstaan rond dit universele gebed, waardoor de vanzelfsprekendheid en het routineuze opdreunen plaatsmaakten voor een diepere beleving ervan.

Bovendien werd er ook een nieuwe melodie boven de doopvont gehouden. Waarom kon men de alom gekende (en bovendien prachtige) melodie van Paul Schollaert niet behouden, mits een paar ingreepjes? Ook hier merken we dat er een nieuwe dynamiek in het zingen is ontstaan. Waar er de voorbije jaren amper nog melodieën op het Onzevader werden gecomponeerd, duiken nu plots overal nieuwe toonzettingen op. De ene al geslaagder dan de andere. Ook worden heftige discussies gevoerd over het ‘waarom’ van deze nieuwe melodie. Waarom zo moeilijk? Waarom al die maatveranderingen? Waarom die kruisen voor bepaalde noten? Waarom niet een wat levendiger ritme?

Terug naar de roots

Vóór ik aan de nieuwe melodie begon, maakte ik mij de nieuwe tekst eigen, zodat er een natuurlijke tekstzeggings ontstond. Die kon ik later gebruiken om mijn melodie een natuurlijk ritmisch verloop te geven. Bovendien maakte ik een grondige analyse van de structuur van de tekst, zodat ik perfect wist hoe mijn melodie in verschillende muzikale zinnen in te delen. En daarna maakte ik muzikale keuzes: een uitbundige, stralende melodie in een feestelijke grote tertstoonacladder van re, zoals die van Paul Schollaert, kon ik niet evenaren; dit zou trouwens op ‘plagiaat’ lijken. Vandaar dat ik het in de andere richting ging zoeken: een eerder ingetogen, beschouwende melodie in een oude modale kerktoonladder.

Na dit voorbereidende werk lag de activiteit even stil, maar ik bleef inwendig bezig met melodieën construeren, horen, zingen ... tot ik op een bepaald moment de melodie volledig in mijn hoofd had uitgewerkt. Ik moest die enkel nog aan de computer toevertrouwen om er een zingbare partituur van te maken. Daar is achteraf, op een paar ritmische details na, niets meer aan veranderd.

Zoals gezegd liet ik mij voor de melodie inspireren door de oude kerkmodi, basismateriaal van het gregoriaans. In dat opzicht klinkt de melodie voor de hedendaagse kerkzanger wellicht wat bevreemdend. Het gregoriaans is immers grotendeels uit onze liturgie verdwenen. Anderzijds biedt de modaliteit van het gregoriaans een mooi tegengewicht aan het veelal banale misbruik van ons tonale muzieksysteem. Veel ‘moderne’ kerkliederen zijn immers te herleiden tot simpele kleuterdreunen, ondersteund door hooguit drie verschillende akkoorden. Een zogezegd ‘ritmische’

begeleiding moet dan de zaak maar redden ... Teruggrijpen naar de oude modaliteit geeft een melodie een verrassend en verfrissend karakter. Bovendien is er op die manier een link naar de 'roots' van onze liturgische gezangen. Sommigen zullen dit wellicht 'ouderwets' noemen - het zij zo.

Even technisch

De melodie op zich verloopt vrij diatonisch (zonder grote sprongen). Reeds van bij de eerste drie maten wordt het ganse karakter van wat komen gaat blootgelegd: de volledige omvang van de melodie (tessituur), het modale karakter (dorische modus: kleine terts met verhoogde zesde toontrap), de aaneengesloten beweging en de eenvoudige ritmiek (slechts twee notenwaarden). Hier en daar hebben we een kleine tekstschildering: wanneer het over de 'hemel' gaat stijgt de melodie en bij onze 'schulden' zitten we op de bodem van deze melodie.

De eerste melodische zin begint met een kleine versiering op de eerste lettergreep. Een vorm van aarzeling, van schroom en eerbied bij het aanspreken van 'Onze Vader'. Dan klimt de melodie opwaarts naar de 'hemel' en bereikt een hoogtepunt op de heiliging van Gods naam. Diezelfde melodische gedachtegang wordt hernomen bij de acclamatie: 'Want van U is het koninkrijk'. Er wordt nog eens gedeeltelijk naar verwezen bij de tekst 'op aarde zoals in de hemel', en op het einde: 'En breng ons niet in beproeving'. Zo ontstaat een grote coherentie tussen de verschillende melodische zinnen, wat het aanleren en het onthouden van de melodie vergemakkelijkt.

Om het dirigenten en begeleidende organisten gemakkelijker te maken werd gekozen voor een metrische notatie, wat betekent dat er verschillende maatsoorten en -strepen gebruikt worden. Dit notenbeeld kan voor de zanger misschien wat gecompliceerd overkomen, maar uiteindelijk moet die zich daar niets van aantrekken. Hij moet zich enkel laten drijven op het ritme van de tekst.

Maatcijfers en -strepen horen we niet; we ervaren enkel het resultaat en ze vergemakkelijken het samenzingen.

De klavierbegeleiding is louter ondersteunend, zowel voor de melodie, het ritme als de sfeer. Ook hier werd trouw gebleven aan de principes van de modaliteit: geen modulaties (uitstapjes naar naburige toonaarden), geen akkoordvreemde noten, rustige ondersteunende baspartij enzovoort.

Opdracht volbracht?

Ondertussen is men al op verschillende plaatsen begonnen met het aanleren van de nieuwe melodie, en mits een goede aanpak gaat het instuderen telkens vlot. Wel is het nodig om vanuit de orgelbegeleiding de juiste harmonische context aan te reiken; dus hierbij een oproep om zoveel mogelijk de originele begeleiding te gebruiken. Voor voorgangers die goed bij stem zijn en een klein beetje muzikale feeling hebben werden ook de bijhorende teksten (inleidend gebed en embolisme) op muziek gezet, zodat dit alles één aaneensluitend geheel vormt. Voor ambitieuzere koren zijn er ook vier-, drie- en tweestemmige versies.

Het zal wellicht even duren vóór deze nieuwe versie in alle parochies ingeburgerd is. Daarnaast zullen ook wel andere versies opduiken, wat op zich positief is en zorgt voor de nodige variatie. Belangrijk is echter dat er ook één 'officiële' versie is, die verder reikt dan de eigen kerktoren en die door iedereen, waar ook in Vlaanderen, kan meegezongen worden. Een melodie die gemakkelijk zingbaar is door het volk, herkenbaar, en toch muzikaal inhoudelijk rijk genoeg om niet snel te vervelen. Als die melodie dan een eigen leven gaat leiden en algemeen muzikaal 'erfgoed' wordt en men de naam van de componist niet meer hoeft te vermelden of niet meer kent, dan is de opdracht volledig geslaagd.

Peter Pieters
Componist